

ide Lyndon Johnson, mert ő alelnökből lett automatikusan elnök Kennedy meggyilkolása után). Ez pedig komoly eredmény volt, hisz a Jim Crow-korszak nagy részében – amikor a kongresszusi vezető pozíciók voltak a legjelentősebb tisztségek, amelyekre még a legtehetségesebb déli politikusok is vágyhattak – ezt nem sikerült elérni. Carter, Bill Clinton, Al Gore, George H. W. Bush és George W. Bush mind jelentős pártjelöltekké váltak, és bár nem mindegyikük jött ugyanabból a pártból, mindannyian többé-kevésbé mérsékelt üzletpárti politikusokként tevékenykedtek, akik érzékenyek a középosztálybeli szavazók igényeire. A nézetek ezen halmaza, amely éveken át uralta az elnöki politikát, az üzlet-orientált déli politika hagyományából alakult ki, ami legalábbis az 1880-as évekre nyúlik vissza, amikor Henry Grady, az *Atlanta Constitution* című lap újságírója elkezdte használni az „Új Dél” („The New South”) kifejezést, hogy kifejezze a reményét egy olyan előrelépés iránt, ami csökkenteni a Dél függését a mezőgazdaságtól – ezt Katznelson nem említi.

Meglehet, hogy már vége azoknak az időknek, amikor a Délnek még nagy befolyása volt a nemzeti politikára. 2008-ban Hillary Clinton elvesztette az elnökválasztásokat Barack Obamával szemben, a Demokratikus Vezető Tanács (Democratic Leadership Council) – a mérsékelt-konzervatív csoport, amelynek mind Clinton, mind Gore elnöke volt – pedig kiszállt az üzletből. A demokraták megtalálták a módját annak, hogy megnyerjék az elnökválasztásokat, egy olyan módot, amely nagyrészt megkerüli a Délt (de nem Floridát), a republikánusokat pedig egy, a párton belüli libertariánus csoport uralja, amelyben nincs sok hely a feketéknek, de nem gyökerezik a hagyományos déli politikában sem.

Mindazonáltal még az Obama-adminisztrációban is egy mérsékelt, piaci-barát, szabályozásellenes, nem teljes szívvel szakszervezetpárti politika dominál. Ugyanez mondható el arról a vélekedésről, hogy a katonai és „biztonsági” ügyeket a végrehajtó hatalom titokban is tudja intézni. Ez részben déli nézetek egy régóta létező halmazának öröksége, amit nem lehet teljesen megérteni a faji vonatkozásban. Ezzel szemben az Obama-kormányzat egyik tanulsága eddig az, hogy még az a hatalmas erőfeszítés, amit az elnök nyilvánvalóan tesz azért, hogy kive-

gye a nyílt faji indítékokat a politikából – a Trayvon Martin⁶ ügyben született ítélettel kapcsolatos rövid megjegyzései következtetni engednek arra, hogy mennyire visszafogja magát – sem teremtette meg azokat az előnyöket más területeken, amelyekről a liberálisok oly sok éve álmodnak. Ezek az erőfeszítések, ahogy azt Katznelson meggyőzően kifejti, nem vezettek el ahhoz, hogy megszüntessék a New Deal örökségének nyomasztó elemeit.

(*The New York Review of Books*)

Cord Aschenbrenner

Az 1813-as lipcsei népek csatája

Andreas Plathaus: 1813. Die Völkerschlacht und das Ende der Alten Welt (Rowohlt Berlin, Berlin, 2013, 475 oldal) és Hans-Ulrich Thamer: Die Völkerschlacht bei Leipzig. Europas Kampf gegen Napoleon (C. H. Beck (Wissen), München, 2013, 126 oldal) című könyveinek bemutatása

Ha valaki ma, kétszáz évvel az események után szeretne könyvet írni a napóleoni háborúk egyik legnagyobb csatájáról, akkor nemcsak saját írói képességeiben kell bíznia, hanem abban is, hogy az olvasónak kedve lesz ahhoz, hogy egy zavaros és véres történelmi eseményről olvasson. Márpedig a lipcsei népek csatája pontosan ilyen, rendkívül véres és zavaros mézszárlás volt. A csata 1813. október 16-án kezdődött, négy napon át tartott, és ezalatt a viszonylag rövid idő alatt mintegy 90 000 katona életét követelte – és akkor még nem is beszéltünk a polgári áldozatokról, illetve a csatát követő tifuszcsepecs Bonaparte Napóleon vereségével végződött. A Napóleon által uralt Európában vívott egyetlen más csata sem követelt ilyen óriási emberáldozatot – le-

⁶ A 17 éves Trayvon Martint 2012 februárjában lötte le George Zimmerman polgárőr a floridai Sanfordban. Zimmerman „gyanúsna találta” a fiút – aki egyébként fegyvertelen volt és nem követett el bűncselekményt –, és egy szóváltás közben mellkasba lötte. Az önvédelemre hivatkozó Zimmermant végül felmentette a bíróság.

számítva a francia császár oroszországi hadjáratát, amelyben katonák százezrei veszték oda.

A száмок tükrében

A szörnyűségek eme négy napját nem sokkal később már a számunkra is ismerősen csengő kifejezéssel, a népek csatájaként emlegették a kortársak. Erről a négy napról írt könyvet Andreas Platthaus, a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* irodalmi szerkesztője. A maga tekintélyes, közel 500 oldalas terjedelmével a könyv jól illik a csatához, amelyben összesen félmilliónál is több katona – egy korábban soha nem látott létszámú haderő – harcolt. Hasonlóan magas volt az elesettek száma, és hasonlóan jelentősek voltak a következményei is annak a csatának, amelyben szinte minden európai nép katonái részt vettek – nemcsak a szövetséges Oroszország, Ausztria, Poroszország és Svédország az egyik oldalon, illetve Franciaország a másikon. A cári birodalom seregében baskírok, kalmükök és vlachok, míg az osztrák haderőben horvátok, szlovének és románok is harcoltak. Mindkét oldalon küzdöttek német katonák: a poroszok a szövetséges seregben, a Rajnai Szövetség államaiból származó németek pedig francia uniformist viselve. Ezenkívül lengyelek, hollandok, olaszok, spanyolok és néhány angol is részt vett az ütközetben. Alig volt olyan nemzet az európai szövetségi rendszerben, amely ne küldött volna egyik vagy másik oldalra katonákat.

Amikor a csata – amit Platthaus rendkívül aprólékosan, hovatovább burjánzó részletességgel ábrázol, s olyan apró részleteket is az olvasó elé tár, amelyek valószínűleg csak a helytörténészeket és a hadtörténelem igazi rajongóit érdeklik – október 19-én délre véget ért, 37 000 francia katona feküdt holtan a Lipcse környéki mezőkön és réteken, míg magában a városban 54 000 elesett szövetséges katona holtteste várta, hogy megadják nekik a végtisztességet. Megtörtént az, amiről a szövetséges csapatok parancsnoka, Karl Philipp zu Schwarzenberg herceg a csata előestéjén feleségének írt levelében beszélt: „Lipcse magaslatai ismét egy szörnyű csatának lesznek szemtanúi” – írta Schwarzenberg a harmincéves (1618–1648) és a hétéves (1756–1763) háborúra utalva, amelyek során a város sokat szenvedett. „Ez a csata – folytatta Schwarzenberg – több napig fog tartani, mivel a helyzet egyedi, és a

kimenetele következmények végtelen sorozatával jár majd.”

Az eredmény: bár Napóleon veresége még nem jelentette a szövetségesek végső győzelmét, de a korzikai hatalmában „egy fontos fordulópont állt be, amely hamarosan egy szövetség- és hatalompolitikai láncreakciót indított el Németországban. A Rajnai Szövetség, a német területen létrehozott napóleoni hatalmi blokk rövid idő alatt szétesett.” Ezeket a szavakat már egy másik, a csatáról nemrégiben megjelent könyvből idézzük, melynek szerzője Hans-Ulrich Thamer emeritus történész-professzor. Thamer könyvének Platthaus munkájánál lényegesen kevesebb oldalon sikerül nemcsak magát a csatát, hanem annak viszonylag bonyolult előtörténetét és utóhatásait rövid formában és úgy elmesélnie, hogy „az eseményláncok és a strukturális fejlődések, amelyek a népek csatájában összefonódtak” – vagyis a francia forradalom és Napóleon uralmának hatásai – feltáruljanak az olvasó előtt. Thamer azt is bemutatja, hogy milyen szorosan összefonódott a német egységesítési folyamat, a német nemzetépítés a 19. században a népek csatájára való emlékezéssel és az úgynevezett felszabadító háborúkkal.

Bár ugyanarról a csatáról szólnak, mégis méltánytalan lenne összehasonlítani egymással a két könyvet, hiszen szerzőik különböző nézőpontokat nyitnak meg. Ahol Thamer – mindvégig tudományos, de egyszerűen elegáns és nagyon olvasmányos módon – „Európa Napóleon elleni harcát” rekonstruálja, melynek a nagy csata a csúcspontja volt, ott Platthaus, akinek elbeszélő hangja a számos területen tapasztalt irodalmi szerkesztő, egy néha zavarba ejtő sokféleséget felmutató csatajelenetet fest meg. Úgy is mondhatnánk, hogy Platthaus narratívája hozzáférhetővé teszi a csatateret, ha az olvasó nem hagyja félrevezetni magát a csapatok részletesen leírt oda-vissza mozgása, illetőleg a hadvezérek stratégiai megfontolásai és taktikai elképzelései által.

Goethe és Napóleon

A könyvekben bemutatott események aláfestésére újra és újra szóhoz jutnak azok a kortársak, akiknek tanúvallomásai, visszaemlékezései fennmaradtak. Ilyen szemtanú például Ludwig Schlosser (egy Lipcse közelében levő falu papja), Johann Daniel

Ahlemann városi sírásó, Friedrich Rochlitz publicista, Auguste Vater (egy lelkész lánya) és még sokan mások. Plathaus a csata elbeszélését köztes fejezetek beillesztésével szakítja meg. Könyvének ezekben a fejezeteiben elszakad a csata eseményeitől és más, de azokkal összefüggő témákról, személyekről beszél. Az egyik ilyen fejezet például Friedrich August Brockhaus történetét meséli el, aki egyike volt azon keveseknek, akik ki tudták használni a lipcei eseményeket. Brockhaus volt az, aki kinyomtatta a szövetséges híradásokat lapjában, a *Deutsche Blätter*-ben, ezzel lerakva későbbi, lexikonkiadóként elért sikerének alapjait. Nem hiányozhat a könyvekből Goethe és a francia császár híres erfurti találkozása sem. A költő október 2-án, alig két héttel a csata előtt találkozott Napóleonnal. Goethe csodálta a franciát, aki felébresztette benne a német patriotizmust, melynek lángja még Napoleon lipcei veresége ellenére sem hunyt ki.

Ha az olvasó mindkét könyvet elolvasta – Thamer tömörebb munkáját és Plathaus részletgazdag könyvét is –, akkor nyugodt lélekkel elmondhatja magáról, hogy igazán tájékozott a csatát és annak következményeit illetően.

(*Neue Zürcher Zeitung*)

Angelo Paratico⁷

Makaó és a kialakuló brit birodalom

Rogério Miguel Puga: The British Presence in Macau 1635–1793 (Hong Kong University Press, 2013, 200 oldal) című könyvének bemutatása

Az egyik leghíresebb incidens azok közül, amelyeket brit kereskedők idéztek elő a Dél-kínai-tengeren – és ilyenből bőven akadt – a *Lady Hughes* nevű hajó esete volt 1784-ben. Amikor

a hajó bevitörázott Whampoa (Huangpu) kikötőjébe, a britek leadtak egy díszlövést. A régi európai szokás igencsak bosszantotta a kínaiakat, ráadásul ezáltal tragédiát is okozott. A hajó ágyújából ugyanis elfelejtették kivenni a korábban betöltött lövedéket, és a kilőtt ágyúgolyó eltalált egy kisebb hajót, amelyen megölt két kínai halászt és megsebesített egy harmadikat.

A kantoni mandarinok követelték, hogy a makaói portugál hatóságok – amelyek a kínaiak szerint felelősséggel tartoztak minden, Kantont elérő „nyugati barbár” viselkedéséért – adják át azt az embert, aki elstütötte az ágyút, hogy megkínózhatják és lefejezhessék a vétkest. A portugálok erre azt válaszolták, hogy a bűnösök eltűntek, és különben is, az egész csak baleset volt. A kínaiak ezután azt követelték, hogy – függetlenül attól, hogy része volt-e a fenti incidensben vagy sem – minden brit állampolgárt adjanak át nekik. A kereskedelmet felfüggesztették, elvágták az élelmiszer-ellátást, és végül a briteknek nem maradt más választásuk, mint hogy kiadják a legöregebb tengerészüket.

Rogério Miguel Puga *The British Presence in Macau 1635–1793* című új könyve, amely egyaránt támaszkodik portugál és brit forrásokra, az általában feszült kapcsolatot vizsgálja a két gyarmati hatalom között, miközben azok a Dél-kínai-tenger partvidéke fölötti befolyásért versengtek.

Attól a naptól kezdve, hogy 1635-ben Makaóra érkezett az első angol hajó (a Matthew Willis kapitány parancsnoksága alatt álló *London*) a portugálok és az angolok közötti kapcsolatok meglehetősen ingatagok voltak és a kölcsönös bizalmatlanság jellemezte őket. A makaóiaknak azonban szükségük volt a védelemre a hollandok ellen, ezért be kellett fogadniuk az általuk eretneknek tartott (anglikán) brit kereskedőket.

Miután 1640 körül a hollandok közbejötté miatt összeomlott a Japánnal folytatott jövedelmező kereskedelem, Makaónak a brit kereskedők által folytatott kereskedelemre kellett támaszkodnia, és hozzá kellett szoknia a hajók legénységének viselkedéséhez is. A tengerészek pedig nem voltak különösebben tanult vagy jó modorú emberek. Samuel Johnson szavait idézve: „Egyetlen olyan férfiból se lenne tengerész, aki elég találékony ahhoz, hogy börtönbe juttassa magát. Mert egy tengerjáró hajón szolgálni épp olyan, mintha az ember börtönben

⁷ Angelo Paratico Hongkongban élő olasz újságíró, számos olasz, illetve angol nyelvű könyv szerzője. Legutóbbi kötete Girolamo Cardano *Neronis encomium* című latin nyelvű, eredetileg 1562-ben megjelent munkájának angol fordítása, amely *Nero: An Exemplary Life* címmel jelent meg 2012 novemberében. Honlapjának címe: angeloparatico.com.